

UDK: 616.981.43.

GOLSHTIN ZOTIGA MANSUB SIGIRLARDA PERSISTENT SARIQ TANANING TARQALISHI VA SABABLARI

Doktorant **S.A.Suvanov**
Veterinariya ilmiy tadqiqot instituti

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada golshtin zotiga mansub mahsuldor sigirlarda persistent sariq tana kasalligining tarqalishi va bu kasallikni keltirib chiqatuvchi sabablar bayon etilgan.

***Kalit soʻzlar:** tuxumdonlar, gipofunksiya, kista, sariq tana, ovarit, oqsillar, uglevodlar, vitaminlar.*

АННОТАЦИЯ

В этой статье описывается Распространенность персистентного желтого тела у продуктивных коров голыштинской породы и причины, вызывающие это заболевание.

Mavzuning dolzarbligi. Oxirgi yillarda Respublikamizda qoramolchilikni fan yutuqlari va ilgʻorlar tajribalar asosida rivojlantirish, oziqa bazasini mustahkamlash va mahsulot ishlab chiqarish hamda uni qayta ishlash texnologiyasini takomillashtirish, qoramollar zotini yaxshilash va genofondini boyitishga katta eʻtibor qaratilmoqda.

Respublikamizning jadal texnologiyalar asosida rivojlanayotgan chorvachilik fermer xoʻjaliklari sharoitida mahsuldor sigirlarda oziqlantirish va parvarishlash qoidalariga amal qilinmasligi oqibatida patologik sariq tana tufayli bepushtlik koʻp qayd etilib, uzoq muddat qisir qolishi oqibatida sut mahsuldorligining pasayishi, buzoq olishning kamayishi, mahsuldor sigirlardan foydalanish muddatining keskin qisqarishi, kasalliklarni davolash va oldini olish uchun veterinariya xarajatlari hisobiga katta iqtisodiy zarar yetkazmoqda. Shu sababli ushbu patologiyalarga tarqalishi, ertachi diagnoz qoʻyish hamda oldini olishning samarali usullarini ishlab chiqish va amaliyotga tadbir qilish dolzarb xisoblanadi.

Adabiyotlar tahlili.

Adabiyot [4] maʼlumotlariga koʻra, sigirlarning asosiy podadan chiqarilishiga 80-90% hollarda bepushtliklar, moddalar almashinuvi buzilishi kasalliklari – 74-90%, sut

bezlarining kasalliklari – 17%, tuxumdonlar gipofunksiyasi – 19%, tuxumdonlarning follikulyar va lyuteal kistalari – 3%, oyoqlarning kasalliklari – 15-17 %, ovqat hazm qilish tizimining kasalliklari - 14-16%, mahsuldorlikning past bo‘lishi – 18 % hollarda sabab bo‘ladi. Sigirlardan xo‘jalikda foydalanish o‘rtacha 2,6 laktasiyaga teng bo‘lgan.

Bepushtlikning belgilari hayvonning uzoq muddat davomida kuyga kelmasligi, bir necha marta urug‘lantirishdan keyin ham urug‘lanmaslik, jinsiy sikl muddatlarining buzilishi hisoblanadi [2].

Hayvon yetarlicha oziqlantirilmaganda organizm zaiflashadi, bu jinsiy jarayonlarga ta‘sir etadi (kuyikish va ovulyasiya bo‘lmaydi). Hayvonlar oqsil, uglevod yoki yog‘larga boy bir xildagi oziqalar bilan uzoq muddat boqilganda tuxumdonlar funksiyasi susayib, ularning maxsus to‘qimasi asta-sekin yog‘ kletchatkasi bilan almashinadi. Semirib ketgan hayvonlarning tuxumdoni kichrayibgina qolmay, balki zichlashadi ham, bunda urg‘ochi hayvon avvaliga qisqa muddatga kuyukadi, keyin esa butunlay kuyikmaydi [4].

N.M. Xilkevicha (2001) tadqiqotlariga ko‘ra sigirlarda tuxumdonlar kasalliklari 30% mustaqil ravishda va 70% hollarda boshqa jinsir organlar yalig‘lanishlari bilan birga uchraydi [5].

V.M. Shiriyev (2000) ma‘lumotiga ko‘ra klinik tadqiqotlar asosida sigirlarda tuxumdonlarning gipofunksiyasini paydo bo‘lishi tug‘ruq va tug‘ruqdan keyingi davr ta‘sir ko‘rsatadi degan xulosaga keldi. Tuxumdonlarning gipofunksiyasi anafrodisiya va katta uchinchi follikullarning yo‘qligi bilan namoyon bo‘ldi. Natijada, sigirlarda tuxumdonlarning funktsional buzilishlari va tuxumdonlarning gipofunksiyasi turli muddatlarda bepushtlikka olib keladi nafaqat mamlakatimizning turli hududlarida, balki boshqa davlatlarda ham keng tarqalgan bo‘lib, va chorvachilik sanoati uchun muhim iqtisodiy zarar [6].

Adabiyotlar [2] ma‘lumotlariga ko‘ra, sigirlarda modda almashinuvlarining buzilishi va reproduktiv xususiyatlarining yomonlashishiga essensial mikroyelementlarning (I, Co, Zn, Cu, Fye) rasionda yetishmasligi hamda hayvonlarni antisanitariya sharoitlarida saqlash sabab bo‘ladi.

Hayvon me'yorida oziqlantirilganda ham modda almashinuvi buzilishlari kuzatilgan (oshqozon-ichak va boshqa a'zolar kasalliklarida) bo'lsa, alimantar qisirliklar kelib chiqishi mumkin [5].

Tadqiqotning maqsadi. Golshtin zotiga mansub sog'in sigirlarda persistent sariq tananing tarqalishi va keltirib chiqaruvchi sabablarini o'rganish ishning maqsadini tashkil etadi.

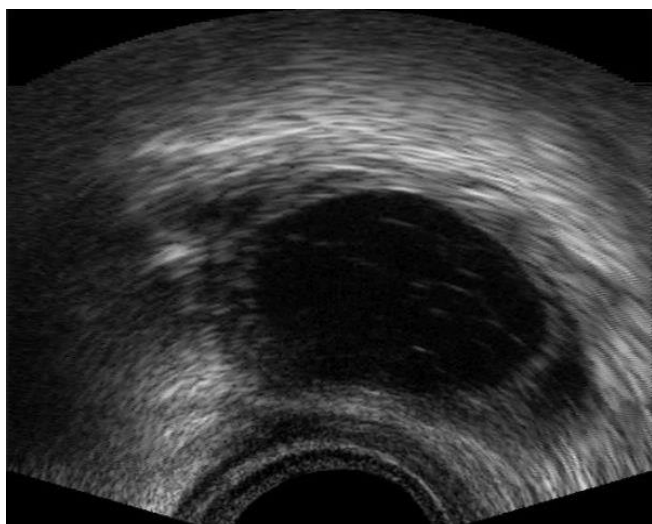
Tadqiqot obekti va usullari. Tadqiqotlarimiz Toshkent viloyati Bo'ka tumanidagi sut yo'nalishidagi qoramolchilik fermer xo'jaligida olib borildi. Tekshirishlar obyekti sifatida 50 bosh 4-5 yoshdagi 2-tug'um golshtin zotiga mansub sog'in sigirlar ajratib olindi. Dastlab, qoramollarda klinik tekshirishlar o'tkazilib, semizlik darajasi, ishtaha, shilliq pardalar, teri va teri qoplamasining holati, tana harorati, bir daqiqadagi yurak urishi va nafas soni, katta qorin devorining 5 daqiqadagi qisqarishlar soni, jinsiy az'olar holati va jinsiy reflekslarning namoyon bo'lishi aniqlandi. Sigirlarning bug'ozligi to'g'ri ichak orqali aniqlandi.

Olingan natijalar va ularning tahlili. Xo'jalikda sigirlar rasioni asosan silos-konsentrat tipda ekanligi bilan xarakterlanadi. Rasion tarkibi 40 kg silos (71,4%), 1,5 kg beda pichani (2,7 %), 1,5 kg somon (2,7 %), 3,5 kg makka yormasi (6,2%), 1,5 kg paxta shroti (2,7 %), 2 kg kungaboqar shroti (3,5%), 1 kg bug'doy yormasi (1,8%), 2,5 kg barda (4,5%), 2,5 kg arpa (4,5%), yormasidan iborat bo'lib, rasion to'yimliligi 23,7 oziqa birligini, tarkibida quruq modda 23,41 kg, xom protein 7012,5 g, hazmlanuvchi protein 3477,5 g, xom klechatka 4626 g, qand 907 g, yog' 794 g, osh tuzi 4,7 g, kalsiy 199,45 g va fosfor 124,25 g ni tashkil etdi.

Rasion to'yimligi oziqlantirish me'yorlariga solishtirilganda nisbatan hazmlanuvchi proteinni 1177,5 g, xom protein 3472,5 g, kalsiy 44,45 g va fosfor 13,5 g ortiqchaligi quruq modda 1,79 g, xom klechatka 134 g, qand 1508 g, yog' 21 g, osh tuzi 20 g, tanqisligi aniqlandi. Qand- oqsil nisbati 0.8-1.2:1 o'rniga 0,5:1 ni, fosfor-kalsiy nisbati 0,8 o'rniga 0,5 ni tashkil etdi. Rasionda oziqlantirish me'yorlariga nisbatan hazmlanuvchi protein, xom kletchatka, xom yog' va fosforning ortiqchaligi, qand va kalsiyning tanqisligi qand-oqsil va kalsiy-fosfor nisbatlarining pastligi, sigirlar

uchun quyosh nurlari va masionning yetishmasligi sigirlarda tuxumdonlar gipofunksiyasi oqibatida bepushtliklarni kelib chiqishida asosiy alimentar omillar hisoblanadi deb xulosa qilish mumkin.

Tekshirishlar davomida sigirlarning tana harorati, yurak urishi va nafas soni fiziologik me'yorlar chegarasida bo'lib, bir daqiqadagi nafas soni o'rtacha $17 \pm 0,7$ va yurak urishi – $71,1 \pm 2,1$ martani tashkil etdi. Oshqozon oldi bo'lmalarning 5 daqiqadagi qisqarishlari soni o'rtacha $8,9 \pm 1,2$ martani (me'yor - 5 daqiqada 8-12 marta) tashkil etdi, ya'ni sigirlarda oshqozon oldi bo'lmalari gipotoniyasi, ishtahani pasayishi va o'zgarishi (lizuxa), shilliq pardalarning oqarishi qayd etildi.

Xo'jalikga qarashli 50 bosh sigirlarda "JQ 3000" ul'tratovushli tekshirish (UTT) apparati yordamida 30 bosh sigirlarning turli oylardagi bo'g'ozligi, 6 bosh sigirning yaqinda tug'ganligi, qolgan 14 bosh sigirlarning bepushtligi, ya'ni ularda tuxumdonlarning gipofunksiyasi aniqlandi: 6 bosh sigirda persistent sariq tana, 3 bosh sigirda tuxumdonlar kistasi, chap tuxumdonning o'ng tuxumdonga nisbatan kattalashishi, 4 bosh sigirda bachadon subinvolyusiyasi, bachadon bo'shlig'ida ko'p miqdorda suyuqlik to'planishi, 4 bosh sigirda endometrit belgilari aniqlandi. Bu ma'lumotlar turli shakldagi bepushtliklarning tuxumdonlar gipofunksiyasi hamda sariq tanani saqlanib qolishi bilan kechishidan dalolat beradi. Tuxumdonlar gipofunksiyasi paytida sariq tananing bo'lishi o'z navbatida follikulalarning rivojlanishiga to'sqinlik qiladi va hayvon uzoq muddat qisir qoladi.

Xulosalar: 1. Sigirlarda persistent sariq tana oqibatidagi bepushtliklarning kelib chiqishida sigirlar organizimining energetik va to'yimli moddalarga bo'lgan ehtiyojlarini to'liq qondirilmaligi, rasionda qand-oqsil va kalsiy-fosfor nisbatlarining pastligi asosiy alimentar omillar hisoblanib, sigirlarni yil davomida bir joyda saqlanishi, masion va quyosh nurlarining yetishmasligi bepushtliklarni rivojlanishida ikkilamchi omil xisoblanadi.

2. Sog'in sigirlarda tuxumdonlarda patologik sariq tana ishtahani o'zgarishi, oshqozon oldi bo'lmalarining gipotonyasi, shilliq pardalar rangining oqarishi, teri qoplamasi yaltiroqligi va teri elastikligining pasayishi, vitaminlar va minerallar yetishmovchiligi kabi umumiy belgilar kuzatilishi, qondagi ertirositlar soni, gemoglobin, glyukoza, ishqoriy zahira, umumiy oqsil, umumiy kalsiy, anorganik fosfor miqdorlarining fiziologik me'yorlarga nisbatan kamayishi bilan kechadi.

3. Sog'in sigirlarda tuxumdonlar gipofunksiyasi ultratovush tekshiruvida tuxumdonlarda persistent sariq tana, turli kattalikdagi kistalar, bachadonning subinvolyusiyasi va endometrit kuzatilishi bilan xarakterlanib, uzoq muddat hayvonning bepushtligiga sabab bo'ladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Dyulger G. P., Xramsov V.V. i dr., *Lekarstvennyye sredstva, primenyayemye v veterinarom akusherstve, ginekologii, andrologii i biotexnike razmnojeniya jivotnyx: Spravochnoye posobiye.* - SPb.: Izdatelstvo «Lan», 2016,- 272 s.

2. SION-Isroil kompaniyasi menejeri Dani Glad tomonidan taqdim etilgan prezentasiya materiallari. Payariq tumani q/x kasb hunar kolleji. 03.2011.

3. Sokolova O.V. *Osenka bioresursnogo potentsiala vysokoproduktivnyx korov pri raznyx texnologiyax sodержaniya. Avtoref.diss... kand. biol. nauk.* – 2007. S 19.

4. Studensov A.P., Shipilov V.S., Nikitin V.Ya. i dr. *Veterinarnoye akusherstvo, ginekologiya i biotexnika razmnojeniya. Moskva, Kolos, 1999.*

5. Internet ma'lumotlari

6. Internet ma'lumotlari